

de goddelijke natuur gaat langzaam en ordelijk te werk.

Het was niet zo'n vreemd idee dat men in de oudheid op grond hiervan de goden met wollen voeten voorstelde. Al ben je nog zo heet gebakerd en wraakzuchtig, een dergelijk uitsiel moet je kunnen aanvaarden: de straf wordt uitgesteld maar daardoor ook verzwaaard. Zeg mij eens, als je een tragedie ziet, zou je dan boos zijn als Atreus of Thyestes in het eerste en tweede bedrijf voor korte tijd hoogverheven op het toneel paraderen, regeren, intimideren, heersen? Ik denk van niet, want je zou weten dat hun geluk kortstondig is, en je zou afwachten hoe zij spoedig kwalijk aan hun eind kwamen. Waarom ben je dan bij het wereldtoneel onredelijker tegenover God dan tegenover een willekeurig dichter? Die misdadiger kent voorspoed, die tiran leeft. Ja, maar weet dat dit het eerste bedrijf is, en bedenk van tevoren hoeveel tranen en angsten die vreugde te wachten staan. Spoedig zal het toneel van bloed druipen en de purperen en goudbrokaten kleren zullen erin drijven. Onze dichter is bekwaam en zal voor zijn treurspel de regels niet zo maar veranderen. Ook in een muziekstuk aanvaard je toch voor enige tijd dissonanten, omdat je weet dat zij zich ten slotte harmonisch zullen oplossen? Doe hier hetzelfde. Maar de slachtoffers zien niet altijd de straf. Is dat vreemd? Het toneelstuk duurt dikwijls vrij lang en zij konden niet zolang in het theater zitten. Anderen zien het toch, en vatten terecht vrees op, omdat zij zien dat dit strenge gerechtshof opschorting toelaat, geen kwijtschelding; verdaging, geen gratie. Wees daarom hiervan overtuigd, Lipsius: misdadigers krijgen soms uitsiel van straf, geen vrijspraak. Niemand heeft ooit enig misdrijf op zijn geweten gehad, of hij voelde de wraakgodin in zijn rug, want zij volgt en, om met Euripides¹⁰¹ te spreken, zwiggend schrijdt zij voort met trage tred en zal de kwaden grijpen mettertijd.

Hoofdstuk 14

Vervolgens wordt uiteengezet dat er velerlei straffen bestaan; sommige zijn verborgen en inwendig, en aan de misdaad zelf verbonden: booswichten kunnen er nooit aan ontkomen. Deze straffen zijn zwaarder dan enige uitwendige straf

Toch zul je dit beter begrijpen en in één keer tot de kern van de zaak komen, wanneer je weet dat er drie soorten goddelijke straffen bestaan: inwendige, postume, uitwendige. Tot de eerste soort reken ik de straffen die de ziel binnenin het lichaam raken, zoals benauwdheid, berouw, angst en de talloze knagingen van het geweten; tot de tweede soort die waardoor eveneens de ziel geraakt wordt, nadat zij evenwel bevrijd en gescheiden van het lichaam is; als voorbeeld noem ik de straffen die, zoals de meeste mensen uit de oudheid niet ten onrechte vermoed hebben, de misdadigers na hun dood te wachten staan; tot de derde soort behoren de straffen die het lichaam raken en alles wat met het lichaam te maken heeft, bijvoorbeeld armoede, ballingschap, pijn, ziekte, dood. Krachtens het rechtvaardige oordeel van God plegen meestal al die straffen de goddelozen ten deel te vallen, in ieder geval altijd de eerste twee. Om op de inwendige straffen terug te komen, welke misdadiger is zo verstokt dat hij in zijn hart geen pijnlijke geselslagen gevoeld heeft bij het bedrijven van zijn wandaad of meer nog erna? Ja waarlijk, 'straf volgt op onrecht', zoals Plato¹⁰² eens zei – wat Hesiodus¹⁰³ nog beter en sterker formuleerde: 'straf gaat gepaard met onrecht'. Straf is inherent, ja immanent aan ieder misdrijf: er bestaan in het leven geen onbezorgdheid en vrijheid zonder onschuld. Zoals bij de Romeinen ter dood veroordeelden hun eigen kruis droegen om spoedig er door gedragen te worden, zo heeft God alle booswichten het kruis van het geweten opgelegd, waaraan zij boeten voordat zij boeten. Of denk je dat straf per se zichtbaar moet zijn en het armzalige lichaam van ons moet treffen. Neen, al de uitwendige toestanden raken ons maar oppervlakkig en kortstondig: wat kwelt, knelt. Wie aan tering of vernagering lijdt, wordt zwaarder ziek geacht dan wie een of andere uitslag of koorts heeft, ook al is dat laatste beter zichtbaar; zo acht men ook die misdadigers zwaarder gestraft, die met langzame schreden naar hun eeuwige dood geleid worden. Caligula gaf in zijn wreedheid vroeger altijd de opdracht: 'sla zó dat hij voelt dat hij sterft.'¹⁰⁴ Dat overkomt degenen, wie het